

Die water wat verby is.

Johan en Ria Smuts. Kaapstad: Tafelberg, 2012. 266pp. ISBN: 978-0-624-05469-6.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v50i1.26>

H. P. van Coller (25) skryf dat die Afrikaanse literatuur in die 1990's gereeld "n obsessionele belangstelling in en bemoeienis met die geskiedenis" het, wat voltrek word tussen die pole van "nostalgie en parodie". Nostalgie is 'n "hunkering na iets wat onherroeplik verby is", terwyl hy parodie omskryf as "die belaglikmakende nabootsing, omwerking, travestie van 'n oorspronklike gegewe" (25–26). Tussen hierdie pole lê 'n hele spektrum van perspektiewe, en alhoewel *Die water wat verby is* nader aan nostalgie beweeg, is dit geensins 'n nostalgiese teks nie: die teks is deurgaans gemoeid met die verlede, maar daar word duidelik van meet af aan weggekroon van 'n "hunkering" daarna. Tog is die blik op die verlede nie ooglopend afkeurend nie, en daar is geen suggestie van "belaglikmaking" nie—intendeel staan die deernisvolle blik op karakters sterk uit. Die toon word reeds in die titel vervat: dit is water wat verby is, waarna gekyk word, ja, maar die verhale word nie sodanig vertel dat dit nostalgies genoem kan word nie.

Die bundel bevat 'n aantal komiese anekdotes en heelwat persoonlike herinneringe van verhoudings wat verby is, asook verhale oor die menslike intriges van klein dorpie. In "Wat verby is, is verby" besoek die verteller die dorp waar sy as kind gewoon het, en die vertelling begin heel gepas met 'n deel oor reünies: in hierdie verhaal het die verteller as 't ware 'n reünie met die dorp, maar soos die verteller merk met betrekking tot reünies, het sy geen belang hierby nie—dit is 'n wêreld bewoon deur mense wat altyd vreemdelinge was. 'n Groot aantal verhale handel oor verhoudings wat skeefgeloop het, en veral trefend in hierdie opsig is 'n verhaal soos "Hitte", waar die hitte en karakters ineengevleg word

om 'n gevangenis te skep waaruit slegs die dood ontvluging bring. Die karakter Marthinus is getroud met die ligsensitiewe Sofia, wat hom met 'n ysterhand regeer soos die son háár met 'n ysterhand regeer, en dit is slegs met haar afsterwe dat hy bevry word—en "poedelnakend" (87) in die son met 'n ander vrou aangetref word. In "Violetta" word die verhaal vertel van 'n onderwyseres wat as gevolg van 'n buite-egtelike verhouding deur die gemeenskap verwerp word en op vindingryke wyse uiteindelik die laaste steek inkry. In "Die ballade van Anna Lourens" word die verhaal vertel van 'n ou dame wat deur 'n sjarmante jong man uitgebuit word, en in "Weduwee" word die verhaal vertel van 'n koue huwelik waar die man deurgaans slegs aandag aan sy werk gegee het. Op sy beurt vertel "Skoentjie" die verhaal van 'n boer met 'n buite-egtelike verhouding en is 'n boeiende vertelling van erfopvolging en huweliksprobleme—'n moderne plaasroman-in-die-kleine. "Soos ek dit wil hê" vertel van 'n huwelik wat ten gronde gaan as gevolg van die man se irriterende perfeksonisme, en benut 'n interessante tegniek deur dele soos 'n drama te skryf. "Oordeel" vertel die verhaal van 'n man wat een van sy eertydse dosente se manuskrip moet keur, en ek let op my nota: sterk slot.

Maar ek kon hierdie nota bykans by elke verhaal geskryf het. Bykans elke verhaal eindig met 'n sterk, treffende slot wat hierdie bundel 'n plesier maak om te lees en bydra tot die algemene gevoel van afgerondheid wat die bundel as geheel skep.

Daar is ook historiese vertellings, byvoorbeeld "Die vrybouter van Chebut" wat handel oor 'n Afrikaans-Argentynse perdedief, en "Die contessa van die Veneto". "Stephen" verskaf 'n deernisvolle blik op Etienne Leroux—geskryf uit die outeurs se persoonlike ondervindings en met 'n openlikheid wat hom goed as mens skets. Elke verhaal in hierdie bundel word met finesse vertel: hier is geen

banaliteit, geweld, of uitbeeldings van seks nie, maar ten spyte van die nostalgiese toon is daar geen soetsappigheid nie; verhale word met 'n opvallende eerlikheid aangebied.

Alhoewel bykans al die verhale tradisionele kortverhale is, staan twee verhale vanuit 'n stilistiese oogpunt uit: die reeds genoemde “Soos ek dit wil hê”, asook “Tydskrifverhaal” (die eerste verhaal in die bundel). Laasgenoemde is 'n eksperiment waar die verhaal deur beplanning en kontekstualisering voorafgegaan word, en gevolg word deur twee besprekings. Hierdie verhaal is 'n “metateks [...] fiksie oor fiksie, fiksie oor fiksionaliteit, selfondersoekende, self-kritiserende, selfbewuste fiksie” (36) wat die skryfproses onder die loep neem, en myns insiens ook interessant behoort te wees vir studente in kreatiewe skryfkursusse, veral omdat verskillende “vertellers” meemaak aan die proses—soos immers ook die geval is met 'n gewone kortverhaal waar keurders en redakteurs meewerk aan die produksie van die teks. Die verhaal bied dus veral 'n agter-die-skerm-perspektief op die produksie van literêre kortverhale.

In geheel gesien is hierdie 'n bundel wat getuig van afgerondheid, openlikheid en vaardigheid, en boonop 'n plesier om te lees.

Geraadpleegde bron

Van Coller, H. P. *Tussenstand: Letterkundige opstelle*. Pretoria: Van Schaik, 2009.

Burgert Senekal
senekalba@ufs.ac.za
Universiteit van die Vrystaat
Bloemfontein